

Він і сьогодні з нами...

Ще в 1995 р. в інтерв'ю одній із українських газет Геннадій Йосипович наголосив на тому, що «престиж МЗС неможливо підняти законами та директивами. Міністерство повинно так виявляти себе, щоб кожний, хто займається зовнішньополітичною діяльністю, вважав за обов'язок погоджувати свої дії з ним». Згодом ця думка, не втративши актуальності й у ці непрості часи існування, а точніше – виживання нашої держави, знайшла своє закріплення у відповідному Указі Президента України.

Стор. 50

**Шарль Моріс де
Талейран-Перігор
(1754-1838) –
віртуозний дипломат,
мудрий політик чи злий
геній доби нового часу?**

**Населення Севастополя
в 1856-1917 рр.
(професії,
національності,
соціальний стан)**

**Про деякі аспекти
розвитку міжнародного
науково-технічного
співробітництва
України**

Україна в зовнішньополітичній доктрині 45-го Президента США

Яких змін у політиці Вашингтона можна очікувати після того, як 8 листопада 2016 р. в США відбудуться президентські вибори, а 20 січня 2017 р. складе присягу 45-й Президент США? Згідно з результатами опитувань громадської думки на момент написання цих рядків (початок літа ц.р.) рівень підтримки Дональда Трампа та Гіллари Клінтон серед виборців був приблизно однаковим. Звичайно, до листопада ситуація може дещо змінитися, сподіваємося, на користь першої в історії Сполучених Штатів жінки-президента.

Стор. 22

Глобальні трансформаційні процеси у країнах Субсахарської Африки: виклики та можливості для України (за матеріалами міжнародної наукової конференції)

Глобальні зміни в системі міжнародних відносин упродовж останніх років призвели до того, що свої позиції на світовій арені зміцнили країни Африки, зокрема Субсахарського регіону. Африка — континент великих економічних можливостей, адже є джерелом природних ресурсів і мінералів, промислової та аграрної сировини, великим ринком збуту товарів і послуг, а також стратегічним міжнародним комунікаційним центром. Сьогодні африканські країни все активніше демонструють бажання економічного та політичного співробітництва як у рамках континенту, так і з іншими країнами світу.

Країни Субсахарської Африки та їх поступальний розвиток і активна інтеграція у світову політику та економіку опинилися в центрі уваги науковців, істориків, політиків і дипломатів. Так, на початку червня в Інституті світової історії НАН України відбулася міжнародна наукова конференція «Глобальні трансформаційні процеси у країнах світової периферії (регіон Субсахарської Африки): виклики та можливості для України». Учасники заходу обговорювали проблеми формування Субсахарської Африки як впливового суб'єкта міжнародної політики, взаємовідносини та співробітництво

країн регіону з провідними центрами світової політики, а також про перспективи розвитку співробітництва України з країнами Субсахарської Африки.

В'ячеслав Швед, к.і.н., доцент, завідувач відділу історії країн Азії та Африки ДУ «Інституту всесвітньої історії НАН України» зазначив, що сьогодні Африка стала самостійним суб'єктом світової політики та економіки. Науковці зазначають, що нині на афро-азійському просторі сформувалася тріада основних сил — Китай, Індія та Субсахарська Африка. За свій формат співробітництва та вплив на останню змагаються такі світові гравці, як США, Індія, Китай, ЄС, Росія. На думку науковця, Україна також повинна чітко продемонструвати свої інтереси в африканському регіоні. Адже 45 країн із 54 цього континенту підтримали справедливую боротьбу українського народу за збереження територіальної цілісності та за повернення анексованих територій. І це імпульс для того, щоб Україна посилила пошук нових економічних партнерів і ринків збуту для товарів українського виробництва в цих африканських країнах. Однак, на думку В'ячеслава Шведа, необхідним є коригування зовнішньополітичної стратегії України в напрямі перспективності й

співпраці з країнами Африканського континенту.

Думку колеги продовжила **Тетяна Метельова**, к.ф.н., доцент, заступник директора з наукової роботи ДУ «Інституту всесвітньої історії НАН України», зазначивши, що пряме посилення на співпрацю України з Африканським континентом можна знайти тільки в Аналітичній доповіді до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2015 році». Вона додала, що на всьому Африканському континенті діє лише 11 дипломатичних представництв України, натомість більша частина африканських країн мають свої представництва в Москві і лише так співпрацюють з Україною. Для нашої країни дуже важливо відкрити для себе Африку як партнера. На економічному всесвітньому ринку африканські країни і Україна не є конкурентами. Вони взаємно доповнюють один одного. Це теж створює особливе підґрунтя для подальшого розвитку взаємин.

Артур Оганов, радник відділу країн Підсахарської Африки Департаменту країн Близького Сходу та Африки МЗС України у своєму виступі зазначив, що важливість Африканського континенту для

нашої країни обумовлюється як політичними, так і економічними інтересами. Як свідчать дослідження, попередньо розвідані запаси нафти в регіоні збільшилися на 120%, природного газу на 140%. Регіон є значним споживачем іноземних інвестицій. Одним із вагомих чинників, що впливає на динаміку розвитку континенту, є демографічна ситуація. За оцінками експертів Бюро з питань народонаселення, протягом 2015-2050 рр. на Африканському континенті відбуватиметься найбільший в історії людства приріст населення — 2,4 млрд осіб. Однак економічний розвиток африканських держав є вразливим з огляду на низку кризових явищ, які спостерігаються на континенті. Тероризм, неконтрольовані потоки і переміщення зброї та наркотичних речовин, поширення вірусних захворювань, низький рівень медичних послуг, питання нелегальної міграції, злочинності певним чином гальмують розвиток цих країн. Водночас відзначається позитивна динаміка в туристичному секторі. За даними Всесвітньої туристичної організації за 2014 р., за розвитком туристичної галузі Африканський континент посідає 2 місце у світі. Відбувається активний розвиток інтеграційних регіональних тенденцій на

цьому континенті, зокрема створення зони вільної торгівлі між цілими блоками держав, зокрема Східноафриканського співтовариства (EAC), Співтовариства розвитку Півдня Африки (SADC) та Спільного ринку для Східної і Південної Африки (COMESA). Активно розвиваються країни Економічної Співдружності Західноафриканських держав (ECOWAS).

Важливою подією у відносинах України з Африканським континентом у 2014 р. стала участь Міністра закордонних справ України Павла Клімкіна в роботі 15-го саміті Міжнародної організації франкофонії (м. Дакар, Сенегал), що стало першою за багато років офіційною поїздкою керівника зовнішньополітичного відомства України до країн Підсахарської Африки. Важливим чинником співпраці України з Африкою є зовнішня торгівля. Зокрема, у 2015 р. загальний обсяг торгівлі України з країнами Афри-

ки становив 4,4 млрд дол., із яких експорт українських товарів — 3,8 млрд доларів. Україна продовжує зберігати значне позитивне сальдо в торгівлі з Африканським континентом — 3,2 млрд доларів. Країни континенту є нашими традиційними партнерами у сфері військово-технічного співробітництва. Україна бере активну участь в операціях ООН з підтримання миру в п'яти країнах Африки: Ліберії, Кот-д'Івуарі, ДРК, Судані та Південному Судані. У вищих навчальних закладах нашої країни навчаються тисячі студентів з Африканського континенту. Усе це сприяє формуванню позитивного іміджу України на континенті.

Діалло Ісса Садіо, віце-консул Гвінейської Республіки в Україні, віцепрезидент громадської організації «Африканська рада в Україні» зазначив, що Африка — це континент із 54 держав, 65% населення якого є молодшим 20

років. Цей континент — колиця людства, природних ресурсів і людського потенціалу. Країни континенту пройшли через важкі випробування: роботу торгівлю, колонізацію, військові перевороти, які забирали найсильніших і найкращих людей. Нині в розвитку країн спостерігаються позитивні зміни. І насамперед завдяки змінам у свідомості молодих людей, які, завдяки засобам комунікації та інформації, можуть і здатні самостійно приймати рішення. Так, сьогодні Африка являє собою велику інвестиційну платформу, що стала полем суперництва провідних країн завдяки своїм унікальним природним багатствам. Левова частка інвестицій спрямовується в розробку сировинних ресурсів континенту — значних запасів нафти, металургійної сировини, урану, алмазів та інших цінних матеріалів. Тому дуже важливо, на думку дипломата, щоб Україна не залишалася

осторонь і використала свій потенціал і технології в їх освоєнні. Дипломат згадав і про велику співпрацю з нашою країною в складі колишнього Радянського Союзу — так звану політику простягнутої руки, яку проводив СРСР. Тоді Україна займалася підготовкою кадрів у сфері медицини, інфраструктури. Співпраця Гвінейської Республіки з Україною після 90-х років — це нові відносини на політичному рівні та нове торгово-економічне співробітництво. У 2014 р. двосторонній товарообіг становив 119,6 млн дол., у тому числі український експорт — 13,5 млн дол., імпорт — 106,1 млн доларів. За словами віце-консула, великою популярністю на континенті користуються українські товари харчової промисловості: молочна продукція, зернові (пшениця, ячмінь), олія, майонез. Основними товарними групами українського експорту є чорні метали (75,9%), залізничні локо-

мотиви (7,9%), тютюн і промислові замінники тютюну (5,7%). З Африки імпортують банани, каву, рис, арахіс, какао боби. А також руди, шлаки і золу (99,9%). Також щорічно у ВНЗ України навчається близько 90 студентів з Республіки Гвінея. На думку дипломата, Нігерія та Україна мають великий потенціал для подальшого взаємовигідного співробітництва.

Чікезі Огбонна Нвачукву, радник Посольства Федеративної Республіки Нігерія в Україні сказав, що до співпраці обох країн останнім часом спостерігається підвищений інтерес. Нещодавно було проведено українсько-африканський форум, на якому обговорювалися питання побудови співпраці українських бізнесменів у країнах Африки. А в травні в столиці Нігерії Абуджа пройшов другий раунд українсько-нігерійських політичних консультацій, у якому взяли участь заступник Міністра закордонних справ України та Державний Міністр закордонних справ Федеративної Республіки Нігерія. У ході консультацій сторони обговорили питання активізації політичного діалогу на високому рівні, розширення співробітництва в торговельно-економічній сфері, а також співробітництво в рамках ООН, зокрема в контексті членства України в Раді Безпеки ООН. За результатами переговорів було визначено пріоритетні напрями двостороннього співробітництва, зокрема розвиток промислового потенціалу та інфраструктури, проекти в галузі освіти та відновлювальної енергії. Водночас дипломат зазначив,

що в Україні мало знають про Африку, і про Нігерію зокрема, і це впливає на розвиток двосторонніх відносин між країнами. Він додав, що населення Нігерії є найбільшим в Африці – 170 млн людей. У 2016 р. в Україні вищу освіту здобувають близько 2 тис. громадян Нігерії. На думку посадовця, співпраця з Нігерією дуже вигідна Україні. У 2015 р. обсяг двостороннього товарообігу становив 123 млн дол., у тому числі український експорт – 120,8 млн дол., імпорт – 2,2 млн доларів. Українські інженери беруть участь у багатьох нігерійських проектах. У 2014 р. Нігерія стала найбільшим покупцем української зброї. Зараз також ведуться переговори у сфері оборонки. Зважаючи на те, що Нігерія має найбільші запаси газу в регіоні, можливі домовленості між двома країнами і в газовій сфері. Посадовець висловив сподівання, що взаємна зацікавленість двох країн сприятиме налагодженню довгострокових відносин.

Про інтерес до співробітництва з країнами Субсахарської Африки продовжила **Ольга Лукаш**, к.і.н., старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник ДУ «Інституту всесвітньої історії НАН України», президент Всеукраїнської асоціації індологів. У своїй доповіді у співавторстві з Манодж Кумар Бгарті, Надзвичайним і Повноважним Послом Республіки Індія в Україні вона підкреслила, що Індія та Китай сьогодні виступають своєрідною альтернативою північноатлантичному співтовариству на Африканському континен-

ті. Відносини Індії з африканськими країнами мають свої історичні корені. Ще в колоніальні часи британський уряд відправляв індійців в Африку працювати, що стало причиною розширення індійської діаспори в цих країнах. Індія підтримувала африканські країни і в боротьбі проти колоніалізму. З початком нового тисячоліття Індія акцентувала увагу на важливості африканських країн у сучасному світі, особливо в управлінні і питаннях торгівлі. Торговля Індії з африканськими країнами збільшилася приблизно за 15 років у понад 10 разів. У 2010-2011 рр. її обсяг становив більше 57 млрд дол., у 2016 р. досягнув 90 млрд доларів. Основний інтерес Індії на Африканському континенті – це природні ресурси. Індія стала четвертим у світі нафтовим споживачем. За прогнозами, у наступні 15 років вона буде імпортувати майже всю необхідну їй нафту. Тому одне з головних завдань Делі – диверсифікація шляхів отримання енергоресурсів. Адже Африка володіє 10% світових запасів нафти, 40% золота, 80-90% хрому і металів платинової групи. Індійська ювелірна промисловість потребує південно-африканських ді-

мантів і золота. Мозамбік забезпечує кам'яним вугіллям. А низка інших країн – постачальники урану для розвитку ядерної енергетики Індії. Ще одним ринком зацікавленості індійських компаній є телекомунікації. Як і Індія, Африка вирізняється швидкими темпами розвитку телефонного ринку. Наприклад, у 2008 р. індійський гігант із телекомунікацій отримав акції африканського мобільного оператора і збільшив число своїх абонентів за рахунок Африки до 180 млн. Гіганти індійської автомобільної промисловості Tata Group є інвесторами проектів у 11 африканських країнах. З метою розвитку плідного співробітництва Індія, як і інші азійські держави, активізує політичні діалоги з країнами Африки в різних форматах, зокрема, міжнародних форумах. На одному з них у 2011 р. Індія оголосила про надання кредиту в 5 млрд дол. для країн Африки на пільгових умовах. ПАР – значний отримувач економічної допомоги з боку Індії в розмірі понад 1 млрд доларів. У рамках ООН Індія активно провадить миротворчу діяльність у Африці. Науковець підкреслила, що з кожним роком роль таких гігантів, як Індія і Китай, на Афри-

канському континенті посилюється.

Ши Яцзюнь, доктор політичних наук, доцент, директор Інституту Конфуція від китайської сторони Київського національного лінгвістичного університету підтвердив висновки попередниці, зазначивши, що на Йоханесбургському саміті в грудні минулого року в рамках Форуму співробітництва Китай-Африка учасники саміту вирішили підвищити рівень відносин між Китаєм і Африкою до всебічного стратегічного співробітництва та партнерства. Було визначено «п'ять опор» китайсько-африканської співпраці: твердо дотримуватися рівності та взаємодовіри в політичній сфері, співпрацювати і прагнути до взаємного виграшу в економіці, налагоджувати обміни у сфері культури і вчитися один у одного, надавати взаємну допомогу у сфері безпеки, а також дотримуватися єдності та взаємодії в міжнародній сфері. Активну діяльність у налагодженні співробітництва в гуманітарній сфері проводить освітньо-культурна організація Інститут Конфуція. За даними статистики, у грудні 2015 р. Китай зі своїми партнерами створив 500 Інститутів Конфуція на базі вузів і 1 тис. класів Конфуція в

школах у 134 країнах світу. Зараз налічується близько 1,9 млн слухачів цього інституту. Африка стає регіоном, де Інститути Конфуція розвиваються дуже швидкими темпами. Наприклад, у ЮАР – 5 Інститутів Конфуція, у Кенії – 4. Китайськими партнерами в Африці є шість університетів із Пекіна, три університети із Шанхая, чотири з Тяньцзіна. Інститут Конфуція дає можливість не тільки вивчати китайську мову, але й знати історію, культуру, світогляд і цінності китайського народу через платформу презентацій, виставок, конференцій, семінарів, курсів, майстер-класів. В інститутах займаються підготовкою знавців китайської мови, перекладачів, викладачів, кадрів у сфері туризму, економіки, менеджменту, торгівлі.

Юрій Косенко, президент громадської організації «Українська ініціатива» сказав, що на сьогодні існує багато стереотипів стосовно країн Африканського континенту. Однак, на його думку, не слід забувати, що в Африці на південь від Сахари існувало багато держав-імперій (Гана, Малі, Сонгай), які залишили велику спадщину, у тому числі й культурну. Наприклад, у місті Тімбукту зберігається понад 30 тис. манускриптів, які

написані не тільки арабською, а й багатьма місцевими мовами. Існували держави та протодержавні утворення на території сучасної Ботвани, Намібії, Демократичної Республіки Конго. Колоніалізм, на думку дослідника, зламав еволюцію цих держав і спричинив низку проблем. Колоніальна політика призвела до довільності кордонів і розчленування етнічних територій багатьох народів. Це, у свою чергу, спричинило розмитість громадянської ідентичності в африканських країнах. Крім того, колоніальні європейські держави поділили Африканський континент і за стилем державного управління. Наприклад, англійці здебільшого зберігали непряме управління, залишаючи місцеву верхівку при владі. Це призвело до того, що на півдні Нігерії існує близько 10 султанатів, які мають далеко не декоративну владу. Демократичні процеси тут ускладнюються і зводяться лише до формальностей. У 60-ті роки, коли країни Африки масово почали здобувати незалежність, виникли інші проблеми, що визначили розвиток регіону на десятиріччя вперед. Зокрема, це і соціалістичні експерименти, і злочинна діяльність Радянського Союзу, який розвивав там війни з метою мати при владі своїх ставлеників, це й ейфорія самої незалежності, яка потім виявилася хибною. Політика неокolonіалізму також укриває негативно позначилася на розвитку цих держав. Зрештою, у світі відбулося усвідомлення того, що неокolonіалізм шкідливий для всіх, не тільки для африканців. І якщо не давати змогу

африканським країнам розвивати свою економіку, то це буде негативно позначатися і на Європі, і на Америці. Так, у 2000 р. в Америці було прийнято закон про економічне зростання і торговельні можливості у країнах Африки, який дозволив 38 країнам континенту на південь від Сахари, дотримуючись низки вимог, одна з яких – верховенство права, мати певні преференції при постачанні своєї продукції до США. у результаті торговельний оборот між Сполученими Штатами і африканськими країнами щороку зростає на 6-7%.

Доповідач вказав, що на сьогодні за багатьма параметрами африканські країни розвиваються набагато успішніше, ніж Україна, хоча треба зважати на умовність показників у країнах Африки. Наприклад, у Екваторіальній Гвінеї високий показник ВВП на душу населення, але 99% усього ВВП припадає на родину президента та його оточення. І навіть незважаючи на те що в регіоні все ще існують осередки екстремізму, зокрема в Південному Судані, Сомалі, регіоні Саселу, все виразніше спостерігається демократизація та лібералізація суспільства, які сприяють прискореному росту економіки. Так, за прогнозами міжнародного рейтингового агентства Moody's протягом найближчих 5 років інвестиції в Африку подвоються. Особливо сприятливим є прогноз для Нігерії, Анголи, Гани, Кенії та ПАР.

*Инф. «З.С.»
Фото ДУ «Інститут
всесвітньої історії
НАН України»*

